

Bokredaktör: Gun Berfelt

Svårt för BVC att arbeta med barn som far illa

Dagmar Lagerberg. **Barn som far illa – ett dilemma för barnhälsovården.** 272 sidor. Uppsala, Barnhälsovården, Akademiska barnsjukhuset, 1998. ISBN 91-506-1273-5

Recensent: Ragnhild Kornfält, docent, barnhälsovårdsöverläkare, Barn- och ungdomscentrum, Universitets-sjukhuset i Lund.

Barn i Sverige har i allmänhet mycket bra levnadsförhållanden. Det finns dock undantag. Varje år anmäls till socialtjänsten flera fall av fysisk och psykisk misshandel, sexuella övergrepp, försummelse och vanvård av barn. År 1993 var 10 000 barn och ungdomar – ca 0,5 procent av populationen mellan 0 och 18 år föremål för utredning enligt §50 Socialtjänstlagen. Ändå får socialtjänsten och samhället i övrigt långt ifrån vetskap om alla barn som far illa, enligt vad flera svenska undersökningar visat.

Dagmar Lagerberg har studerat barnvårdscentralernas (BVC) förmåga att identifiera barn som far illa. BVC, som når alla barn i Sverige från 0–6 års ålder och ser varje barn minst 20 gånger under de första sex levnadsåren kan antas ha unika möjligheter att förebygga och upptäcka även psykosociala problem.

Enkät till BVC

BVC-sjuksköterskorna ombads gå igenom alla sina barn i åldern 0–6 år och beskriva barn som de var oroliga för, dvs om »Du för närvarande misstänker att barnet riskerar att skadas fysiskt eller psykiskt eller Du tror att barnet inte får sina grundläggande behov tillgodosedda av den som barnet bor med. Det kan också vara att Du känner oro för ett barn samtidigt som Du har svårt att peka på någon särskild orsak ... Utgå från Din egen samlade erfarenhet och kunskap, lita på Din egen känsla». Enkätformulär sändes till samtliga BVC i Sverige 1995.

Målgruppen för undersökningen var barn födda 1989–1995. Av landets 288 kommuner kunde 34 av olika skäl inte delta. Drygt hälften av knappt 3 000 ut-

sända enkäter besvarades. Den befolkningspopulation 0–6 år som täcktes av undersökningen var drygt 400 000. Orsakerna till bortfallet analyserades ingående.

Ett-två av 100 barn i åldern 0–6 år far illa

Den genomsnittliga prevalensen av barn som far illa kunde beräknas till 1,5 procent med stora individuella skillnader mellan olika kommuner och BVC. Prevalensen ökade med åldern. Den var högre hos pojkar än hos flickor, högre om BVC-sjuksköterskorna hade längre tids erfarenhet av BVC-arbete, utbildning kring barn- och ungdom och arbetade större delen av sin arbetsdag med barn. Sociala problem och bristande om-sorg angavs oftast som orsak till oro. Fysisk misshandel och sexuella övergrepp utgjorde tillsammans knappt en tiondel.

Situationen bedömdes som mycket eller ganska allvarlig i en tredjedel av fallen och inte så allvarlig eller svårbedömd i övriga fall. Konsultation med socialtjänsten hade förekommit i knappt hälften av fallen. BVC arbetade ensamma med problemen i vart fjärde fall. Anmälan enligt §71 hade gjorts i drygt 10 procent.

BVC och socialtjänsten

Författaren bedömer med utgångspunkt från de fallbeskrivningar som distriktssköterskorna givit att anmälan till socialtjänsten enligt §71 borde gjorts mycket mer frekvent. Man anmäler vid misstanke om fysisk misshandel eller sexuellt övergrepp men sällan vid enbart omsorgssvikt. Det ligger mindre nära till hands att anmäla om man själv anser sig ha goda möjligheter att hjälpa familjen eller om man inte tror att socialtjänsten kan hjälpa.

Samarbetet med socialtjänsten upplevs ofta som bristfälligt. Många BVC-sjuksköterskor önskar en närmare samverkan och efterlyser gemensamma handlingsprogram, riktlinjer och vårdplaner. Man anger också den splittrade och tunga arbetssituationen i primärvården vara ett hinder för en god insats för barnen.

Kan BVC göra mer?

Den totala prevalensen av barn som far illa är låg framtagen med denna metod, och andra studier, där man t ex tar forskollärarna till hjälp, ger högre prevalens. Kan BVC göra mer? Sviker

BVC föräldrarnas förtroende om de anmäler? Det är svåra beslut att ta. De kräver mod och omdöme. Författaren är mycket lyhörd för problematiken men kommer med förslag som kan leda till ökade insatser för barn som far illa.

Värdefull kunskapskälla

Dagmar Lagerbergs rapport är ett mycket gediget arbete och en synnerligen värdefull kunskapskälla för alla som arbetar med eller har ett administrativt ansvar för barn inom landsting och kommun. •

Bok om demens lovvärt initiativ från Socialstyrelsen

Jane Cars, Birgitta Zander. **Samvaro med dementa. Råd till anhöriga och vårdbiträden om förhållningssätt.** 128 sidor. Stockholm: Förlagshuset Gothia, 1998. ISBN 91-7205-163-9.

Recensent: Benny Fhager, överläkare, Äldrepsykiatri, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Mölndal.

Under 1990-talet har vården av dementa och dess speciella problematik kommit i förgrunden. Tidigare har demensvården varit något av en lågstatusgren av vården. Nu är det snarast tvärtom.

Demens och dess speciella problematik och omvårdnadsproblem har kommit i fokus såväl i vårddebatten som i massmedie- och kulturdebatten. Gösta Bohman, Ronald Reagan, Maj Fant och olika satsningar på »hjärnåret» m m har bidragit till detta.

Socialstyrelsens nya generaldirektör Kerstin Wigzell har skrivit förord till boken »Samvaro med dementa». Hon menar att det är viktigt att öka förståelsen för de människor som drabbas av demens och kunskapen om hur de samspekar med sin närmaste omgivning. Boken är riktad till anhöriga och vårdpersonal och handlar om förhållningssätt gentemot den demente patienten.

Som läkare med äldrepsykiatrik

specialitet med intresse för detta område sedan början av 1980-talet har jag kunnat se mycket av mode och trend i själva vårdebatten. I slutet av 1980-talet handlade det väldigt mycket om boenden. Boendet skulle utformas på ett sätt som var humant och socialt riktigt. Gruppboenden för dementa kom att bli något av »offentlighetens sista suck» och utformades ofta på ett överdådigt sätt, en lovvärd ambition, ibland dock utan realistisk ekonomisk förankring. Man prioriterade ensidigt själva boendeproblematiken och bortsåg från att den demente var biologiskt sjuk.

Under 1980-talet och början av 90-talet var det inte så populärt att tala om biologiska sjukdomar i hjärnan och genetiska samband. Då handlade det mycket om social samvaro, boende och stöd.

Praktisk bok med handfasta råd

Författarna Jane Cars och Birgitta Zander är geropsykologer och har skrivit boken »Samvaro med dementa» på Socialstyrelsens uppdrag. Det är en mycket bra bok som på ett handfast, praktiskt, ja rent av jordnära sätt beskriver hur man skall bemöta dementa. Hur bär man sig åt när den demenssjuke blir orolig, trilskas, har förföljelsetankar, vill ge sig iväg hemifrån och kanske rent av tror att hemtjänsten tar hans pengar? Jane Cars och Birgitta Zander har givit en realistisk och mycket god instruktion för såväl anhöriga som vårdpersonal om hur man skall förhålla sig till den demenssjuke. Man vill ta till vara det »friska» hos den demente. Man vill öka förståelsen för själva demenssjukdomen och visa exempel på jags-tödjande förhållningssätt.

Författarna har på ett förtjänstfullt sätt förmedlat ett synsätt som placerar den demenssjuke i centrum. Det finns många exempel i boken på hur man skall lösa olika vardagliga problem som uppkommer i umgänget med en demenssjuk, både för anhöriga och för vårdpersonal.

Boken torde vara bland det bästa man kan läsa i svensk litteratur idag för att få råd om hur man skall kunna klara samvaron med dementa.

Andelen gamla och demenssjuka kommer att öka i vårt land under de närmaste åren, och en bok som denna, som ger råd om hur man skall bete sig inom demensvården är guld värd. Boken är välskriven, och Socialstyrelsen har genom att ge ut den onekligen gjort en god

gärning. Ändå vill jag förmedla vissa kritiska synpunkter som ett försök till dialog och kvalitetshöjning.

Ensidigt psykologiskt synsätt

I slutet av boken har författarna givit en mycket kortfattad beskrivning av olika demenssjukdomar. Här har man försökt beskriva de olika demenssjukdomarna Alzheimers sjukdom, vaskulär demens och frontallobsdemens på ett mer naturvetenskapligt sätt. Enligt min mening är denna del alltför kortfattad och närmast en form av alibi för att försöka vara heltäckande, tvärvetenskaplig och innefatta medicinsk/biologisk kunskap.

För att kunna uppnå praktisk tvärvetenskap och få ett möte mellan medicinskt, socialt och psykologiskt tänkande fordras ett arbete där man ger avkall på mycket av prestige, revirtänkande och outtalade värderingar för att kunna nå åtminstone en viss förståelse av sammanhang med helhetsperspektiv. Tyvärr måste jag konstatera att författarna, och indirekt Socialstyrelsen, har hamnat i ett ganska ensidigt psykologiskt jagstödande synsätt.

Jag anser att det hade varit mycket mer spännande att låta en psykolog, en läkare med demenssjukdomar som specialitet och kanske en sjuksköterska med omvårdnadsperspektiv försöka nå fram till ett konsensus med råd om hur man bemöter demenssjuka. Praktisk tvärvetenskap fordrar ödmjukhet och öppenhet i dialogform.

Jag vill inte se detta som ett misslyckande från Socialstyrelsens sida utan snarast som ett försök att belysa den demenssjukes speciella och svåra situation. Som sådant är det ett utmärkt initiativ till en vidare process där man också engagerar olika specialister som låter sin kunskap »stötas och blötas» mot verkligheten och den demenssjukes vardag.

Utmärkt bok för anhörig och vårdpersonal

Jag vill ändå rekommendera boken »Samvaro med dementa» som en utmärkt bok för anhöriga och vårdpersonal för att bättre kunna förstå den demenssjukes speciella situation. Särskilt uppskattar jag den humanistiska människosyn som genomsyrar boken. Den demenssjuke har ett egenvärde och måste ses som en egen person med sina speciella förutsättningar och möjligheter. Boken förmedlar ett optimistiskt synsätt och anbefalles varmt. •

Boknotiser

Bretlau Poul, Brahe Pedersen Chr. **Øre- næse- hals sygdomme & hoved- og halskirurgi.** 9. udgave. 384 sider. Köpenhamn: Munksgaard, 1999. Pris 650 dkr. ISBN 87-16-11687-9.

Göran Lundborg. **Handkirurgi – skador, sjukdomar, diagnostik och behandling.** 2:a upplagan. 323 sider. Lund: Studentlitteratur, 1999. Pris ca 569 kr. ISBN 91-44-00946-1.

Hultkvist Eje, red. **Bräcke Östergård – pionjär inom barnhabiliteringen 1958–1998.** 188 sider. Göteborg: Stiftelsen Bräcke Diakonigård, 1998. ISBN 91-630-6895-8.

Åsa Nelander, Andreas Terént. **Humlan flyger igen ... En bok om stroke.** 68 sider. Stockholm: Boehringer Ingelheim, 1999. ISBN 91-88762-17-3.

Elisabeth Kwarnmark, Inga Tidefors Andersson. **Förövarpsykologi. Om våldtäkt, incest och pedofili.** 153 sider. Stockholm: Natur och Kultur, 1999. Pris ca 260 kr. ISBN 91-27-06179-5.

Owe Wikström. **Den outgrundliga människan. Livsfrågor, psykoterapi och självvård.** 387 sider. Stockholm: Natur och Kultur, 1999. Pris ca 350 kr. ISBN 91-27-07247-9.

Susanna Endin. **Den självläkande människan.** 335 sider. Stockholm: Forum, 1999. Pris ca 292 kr. ISBN 91-37-11128-0.

David Eliot Brody, Arnold R Brody. **Upptäckterna som förändrade världen och människorna bakom dem.** 398 sider. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1999. Pris ca 315 kr. ISBN 91-46-17374-9.

Thoms Senderovitz, Jens Heisterberg, Bolette Christophersen. **Kompendium i farmakologi.** 283 sider. Köpenhamn-Århus-Odense: FADL, 1999. ISBN 87-7749-244-7.